

ОБ'ЄКТ ТА ПРЕДМЕТ ВІДОМЧОГО КОНТРОЛЮ В ОРГАНАХ ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

Дубинський О.Ю.,
*Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ*

У статті встановлюється поняття об'єкта відомчої контрольної діяльності в системі органів внутрішніх справ України й відмінного від об'єкта поняття предмета.

Ключові слова: об'єкт відомчого контролю, предмет відомчого контролю, діяльності об'єкта контролю, стан об'єкта контролю.

В статті встановлюється поняття об'єкта ведомственной контрольної діяльності в системі органів внутрішніх справ України і відмінного від об'єкта поняття предмета.

Ключевые слова: объект ведомственного контроля, предмет ведомственного контроля, деятельности объекта контроля, состояние объекта контроля.

In the clause the concept of object of departmental audit activity of system of law-enforcement bodies of Ukraine and distinct from object of concept of a subject is installed.

Keywords: object of the departmental control, a subject of the departmental control, activity of object of the control, a status of object of the control.

В умовах здійснення адміністративної реформи актуальним і необхідним для вирішення завданням є формування наукового підґрунтя для здійснення трансформацій, в тому числі спрямованих на удосконалення державного управління в системі апарату держави. Виходячи з того, що відомчий контроль в системі органів внутрішніх справ є загальною (за змістом, характером і обсягом впливу) внутрішньою (за спрямованістю і місцем застосування) функцією державного управління, що втілюється через повсякденну внутрішньо-організаційну діяльність конкретних різного рівня вертикально підпорядкованих структурних елементів системи органів внутрішніх справ, вдосконалення даного аспекту управлінської діяльності цілком справедливо визначити одним напрямків реформування організації і функціонування системи органів виконавчої влади. Для подальшого здійснення реформування необхідним є формування наукового підґрунтя. А тому на сьогодні здійснення суб'єктно-об'єктної характеристики відомчого контролю як передумови його вдосконалення є актуальним і доцільним для вирішення завданням.

В рамках даного дослідження визначимо об'єкт і предмет відомчого контролю в органах внутрішніх справ України, для чого з'ясуємо позиції науковців щодо вирішення цієї наукової проблеми, визначимо поняття об'єкту та предмету контрольної діяльності, що і є метою статті.

За основу дослідження візьмемо праці таких науковців, як В.Б. Авер'янов, О.Ф. Андрійко, А.І. Мажецький та інших.

Ряд вчених-адміністративістів об'єктом контролю в державному управлінні визначають діяльність органів влади. Прикладом, О.Ф. Андрійко, вивчаючи питання внутрішнього контролю у сфері виконавчої влади, доходить висновку, що до основних об'єктів внутрішнього контролю слід віднести діяльність органів виконавчої влади щодо забезпечення: реалізації єдиної державної політики у різних сферах; прав і свобод громадян; надання управлінських послуг органами виконавчої влади, їх посадовими особами; відповідності фактичної діяльності органів виконавчої влади визначеному законом обсягу їх повноважень; дотримання в діяльності зазначених органів вимог норм законодавства [1, с. 448-449]. Приблизниці позиції надання визначення об'єкту контролю через певний різновид діяльності є А.І. Мажецький [2, с.9].

Саме таке розуміння об'єкту відомчого контролю відображене в рамках п. 2 Порядку утворення структурних підрозділів внутрішнього аудиту та проведення такого аудиту в міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади, їх територіальних органах та бюджетних установах, які належать до сфери управління міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28 вересня 2011 р. № 1001 [3], де об'єктом внутрішнього аудиту визначається діяльність (виділення мов — О.Д.) центрального органу виконавчої влади, його територіальних органів та бюджетних установ в повному обсязі або з окремих питань (на окремих етапах) та заходи (виділення мов — О.Д.), що здійснюються його керівником для забезпечення ефективного функціонування системи внутрішнього контролю.

На нашу думку, вищевказана позиція не відповідає філософському розумінню об'єкта, положенням концепції системи управління як єдності керуючої та керованої підсистем.

Об'єкт (від пізньолат. *objectum* – предмет, лат. *objicere* – бросати вперед, протиставляю), – те що про-

тистоїть суб'єкту в його предметно-практичній і пізнавальній діяльності. В змістовному плану об'єкт – ім'я предмету чи особи, на які спрямовано дію суб'єкта, якому протиставляється об'єкт [4, с. 259]. В свою чергу, В.В. Собченко вказує, що процес управління передбачає наявність управляемого об'єкта і суб'єкта (органу, що управляє). Це, на думку науковця, означає, що будь-яка організація системи представляє собою єдність двох підсистем управління: управляємої і керуючої [5, с. 95]. Не беручи до уваги визначення суб'єкта управління як органу, що управляє (неточність даного визначення доведена вище), погодимось з науковцем щодо необхідності характеристики будь-якої системи, в тому числі системи органів внутрішніх справ України, через єдність підсистем: керуючих та керованих.

При цьому зрозуміло, що керуючі підсистеми будуть на практиці втілюватися у суб'єктах управління, керовані – являтимуть собою об'єкти управління. В.Ф. Каліна з цього приводу щодо управління в системі органів виконавчої влади вказує, що система державного управління, як і всяке соціально організоване освіту, складається з функціонально об'єднаних зв'язками підсистем (елементів), які володіють специфічними властивостями, завдяки чому і знаходять своє місце в структурі організації. Організаційно-функціональна структура державного управління являє собою певним чином організований, функціонально взаємопов'язаний склад системоутворюючих елементів (структурних частин): державні інститути, що забезпечують функціонування системи управління, в їх вертикальній і горизонтальній залежності, в організаційному взаємодії та співвідпорядкованості [6, с. 1]. Таким чином, і об'єкт і суб'єкт управління визначаються як системоутворюючі вертикально підпорядковані елементи (структурні частини) системи. І ці структурні елементи, на думку ряду науковців, – особи. Прикладом Л.Л. Попов та А.П. Шергін, і керуючу підсистему (суб'єкт управління) і керовану підсистему (об'єкт управління) визнають як окремих осіб, чи то індивідуально, чи то їх об'єднання.

Звернемо увагу, що у ст. 3 Дисциплінарного статуту органів внутрішніх справ від 22.02.2006 № 3460-IV [7] передбачено існування двох видів підпорядкування в системі органів внутрішніх справ України. Пряме та безпосереднє. Зокрема, начальники, яким особи рядової і начальницького складу підпорядковані по службі хоча б тимчасово, якщо про це оголошено наказом, вважаються прямими. Найближчий до підлеглого прямий начальник є його безпосереднім начальником.

При розробці структури системи, в тому числі системи ОВС України, слід завжди враховувати два правила щодо безпосереднього прямого підпорядкування.

Перше – правило граничної чисельності безпосередньо підлеглих одному керівникові. За А. Файодем – це шість осіб [8, с.372]. Г.С. Яковлев, виходячи з аналізу факторів, що впливають на чисельність робочої групи, (обсяг роботи, ступінь спеціалізації функцій, рівномірність розподілу навантаження тощо), при вивченні організаційного досвіду великої кількості систем, визначив більш узагальнені рамки граничної чисельності осіб, підконтрольних одному безпосередньому керівникові, задля ефективного і результативного контролю: 5-8 осіб – при неоднорідності виконуваних підлеглими функцій; 10-12 осіб, якщо функції однорідні [9, с.127-128]. Саме такі рамки були взяті за основу при визначенні структури системи ОВС України. Зокрема, посада начальника відділення служби, підрозділу вводиться там, де підлеглих не менше п'яти чоловік.

Друге – правило розподілу об'єктів контролю: у

кожного безпосереднього суб'єкта контролю повинен бути свій і тільки його об'єкт контролю, який може включати один або декілька елементів даної системи управління. Відповідно, у кожного об'єкта повинен бути тільки один суб'єкт контролю, який один і може чинити на нього управлюючий (в тому числі контролюючий) вплив [5, с. 96].

Дане правило ґрунтується на «принципі єдиноначальності А. Файоля» або принцип єдності розпорядництва. Його сутність полягає в тому, що керівник конкретного рівня керування користується правом одноосібного вирішення питань, що входять до його компетенції. Крім цього, під єдиноначальністю розуміють наявність у підлеглому тільки одного керівника (начальника). Відповідно до цього принципу, працівник повинен одержувати повноваження тільки від одного начальника і відповідати тільки перед цією людиною. Концепція формального ланцюга команд була вперше застосована євреями ще в 1491 р. до н.е. За Біблією: людина повинна мати тільки одного хазяїна. Керівники вже тоді розуміли, що для забезпечення ефективності команд відносини між підлеглими і начальником повинні бути простими і ясними. Це, можливо, найстаріший установлений принцип організації. Протягом сторіч у незліченній безлічі організацій принцип єдиноначальності підтвердив свою цінність як координуючий орган. Анрі Файоль включив його у свої 14 принципів організації. Тому більшість організацій намагаються його застосовувати [10, с. 96].

Порушення ж цього принципу у вигляді одночасної підпорядкованості об'єктів контролю двом і більше безпосереднім суб'єктам контролю нерідко знижає ефективність управління, вносить дисонанс в організацію діяльності керованого об'єкта і тягне за собою інші негативні наслідки [5, с. 96]. Цілоком обґрунтовано одним із стратегічних завдань реформи ОВС України, які за своєю організацією та діяльністю не в повній мірі відповідають вимогам, що пред'являє до них сьогодні, І.В. Захарченко та В.В. Зуй вважають за доцільне визначити подолання паралелізму у роботі різних служб та створення простої, розумної системи управління ОВС. При цьому, вказують науковці, «треба рішуче скоротити управлінський апарат, змінити співвідношення начальницького і рядового складу на користь останнього» [11, с. 135, с. 135]. На сьогодні ж, констатує В.В. Новіков, «у зв'язку з лінійно-функціональним принципом організації управління в органах внутрішніх справ контрольні функції названих вище суб'єктів частково суміщаються. З урахуванням цього проведення перевірки окремих напрямів діяльності органів внутрішніх справ МВС України поставлено в обов'язок декільком галузевим службам та функціональним підрозділам, що, природно, не сприяє персоналізації відповідальності за ту чи іншу ділянку контрольної роботи» [12, с. 108].

Враховуючи викладене, на наш погляд, доцільно суб'єкти (керуючі структури) і об'єкти (керовані структури) системи органів внутрішніх справ України визначати як системоутворюючі елементи (структурні частини) вказаної системи, що забезпечують функціонування системи управління, в їх вертикальній і горизонтальній залежності, в організаційній взаємодії та співпідпорядкованості.

Виходячи з того, що вертикальні стосунки встановлюються між працівниками, що знаходяться на різних шаблях службових сходів, це відносини між підлеглими і начальниками, а горизонтальні зв'язки – це такі неформальні відносини, що складаються в колективі серед рівних, незалежних між собою в адміністративному відношенні працівників і базуються на владі авторитету [13, с. 138-139], доцільно суб'єкти і об'єкти відомчого контролю в системі органів внутрішніх справ України

визначати як системоутворюючі елементи (структурні частини) вказаної системи, що забезпечують функціонування системи управління, в їх вертикальній залежності та організаційній взаємодії при доцільності безпосередньої підпорядкованості конкретного об'єкта контролю виключно одному суб'єкту контролю.

І, прикладом, у Положенні про Управління фінансової інспекції Міністерства внутрішніх справ України, затвердженому Наказом МВС від 24.05.2011 № 231 [14], одним з завдань даного Управління визначається «організація та здійснення контролю за фінансово-господарською діяльністю, використанням фінансових, матеріальних і матеріально-технічних ресурсів і коштів органами внутрішніх справ, внутрішніми військами МВС України, підприємствами, установами і організаціями, що належать до сфери управління МВС (далі – об'єкти контролю)...», чим чітко встановлюється зв'язок поняття об'єкт управління не з діяльністю структурних елементів системи, а з самим такими елементами. Підтверджується означене і п. 2.1. вказаного Положення, де визначено, що Управління «здійснює ведення зведеного реєстру об'єктів контролю, щодо діяльності яких проводяться контрольні заходи, забезпечує повноту і достовірність його даних та своєчасне оновлення». І тут з'являється поняття діяльності підконтрольних об'єктів, місце якої у суб'єктно-об'єктній характеристиці відомчого контролю в ОВС України є необхідним для визначення.

В.Ф. Каліна вказує, що «в суспільстві як суб'єкт, так і об'єкт управління в рівній мірі володіють соціальною активністю, і суб'єкт управління не може не рахуватися з реакцією на свою діяльність об'єкта управління» [6, с. 15]. Означене не тільки підкреслює, що у розумінні вченої і суб'єкт і об'єкт управління утворюють особи, а не їх діяльність. Але і вказує на самостійність значення діяльності елементів системи під час суб'єктно-об'єктної характеристики будь-якої системи.

Г.А. Соловйов, досліджуючи питання підвищення ефективності контрольно-ревізійної роботи в умовах удосконалення управління народним господарством, доходить висновку, що діяльність посадових осіб у господарській та управлінській сферах є предметом контролю [15, с.8]. Не беручи до уваги відмінність досліджуваної системи від аналізованих у наведених висновках, зосередимося на зв'язку науковцями поняття діяльності об'єкту контролю з поняттям «предмет контролю». Узагальнення висновку дозволяє стверджувати, що службова діяльність кожної структури державного управління являє собою предмет управління. Це означає, що службова діяльність кожного співробітника будь-якої з ланок системи ОВС України, починаючи з МВС України і закінчуючи міськвідділами, становить в загальному розумінні предмет внутрішньовідомчого контролю в рамках цієї системи. В свою чергу, залежно від роду службової діяльності за предметом організаційно-відомчий контроль розділяється на фінансовий, господарський, підбору і розміщення кадрів, службової, оперативної, трудової та інших видів дисципліни, професійної етики та інші.

І в цьому контексті звернемо увагу на непослідовність В.В. Собченка при дослідженні об'єкта і суб'єкта управління соціальним захистом населення. Як було зауважено В.В. Собченко вказує на доцільність визначення об'єктами управління структур системи. А саме, науковець зазначає, що «об'єктом управління соціальним захистом населення, можна вважати суспільство в цілому, адміністративно-територіальні утворення, сферу діяльності системи соціального захисту, організації, колективи людей і окремих осіб, на яких спрямована управляюча дія суб'єкту названого управління» [5, с. 95]. І тоді не зовсім зрозумілим є висновком цього ж

науковця у цій же статі, але на наступній сторінці, що «основним об'єктом управління в органах управління соціальним захистом є їх службова діяльність» [5, с. 96]. Тим більше, що В.В. Собченко, «приймаючи до уваги, що суб'єкти відносно об'єктів наділені владним повноваженнями, які дають змогу здійснювати управлінський вплив», стверджує, що «між суб'єктами і об'єктами виникають управлінські відносини, які умовно можна назвати суб'єктно-об'єктними організаційними відносинами (необхідний елемент структури управління соціальним захистом) [5, с. 95]. Навряд відносини виникають між суб'єктами управління та діяльністю, хоч би то і службовою об'єктом управління. Навряд, владним повноваженнями суб'єкти наділені відносно певної діяльності. Ці та інші питання вказують на непослідовність позиції В.В. Собченка, і, водночас, підтверджують доцільність надання визначення об'єктів управління через визначення таких структурними елементами певної системи, а не діяльністю таких структур».

Аналогічна непослідовність включають дослідження відомчого контролю В.В. Новіковим. З одного боку цілком обґрунтовано науковець стверджує, що «об'єктами відомчого контролю в органах внутрішніх справ є їх структурні елементи, що диференціюються в залежності від їх рівня в загальній системі управління. Так, наприклад, для МВС України безпосереднім об'єктом контролю є ГУМВС, УМВС України; для ГУМВС, УМВС України – міськрайлінооргани внутрішніх справ і так далі». З іншого, наводить приклад, «об'єктами контролю керівника є робота підлеглих йому органів внутрішніх справ, галузевих служб, та підрозділів, окремих працівників». І більше того, за даним твердженням В.В. Новіков робить висновок, що «до основних об'єктів відомчого контролю в органах внутрішніх справ ми відносимо: по-перше, – поведінку працівників органів внутрішніх справ як фізичних осіб, а також зовнішньо-адміністративну та внутрішньо-організаційну діяльність органів, служб та підрозділів внутрішніх справ; по-друге, – стан оперативної-службової, господарської, санітарної, протипожежної та інших видів діяльності» [12, с. 116-117]. Не зрозуміло, чому об'єктами одночасно визначаються «структурні елементи, що диференціюються в залежності від їх рівня в загальній системі управління», і, одночасно, поведінка та стан таких об'єктів. І ще більш утруднюється формування цілісного уявлення про позицію В.В. Новікова, коли науковець вказує, що «предмет контролю – це стан і поведінка об'єкта управління, його конкретні напрямки діяльності, оскільки найважливішим моментом перевірки є оцінка виконаної роботи, на основі якої вживаються заходи для забезпечення своєчасної і якісної підготовки управлінського рішення і неухильного його виконання» [12, с. 118]. На наш погляд, науковець поєднує два різні поняття «об'єкт контролю» та його «предмет», що не є доцільним.

Водночас, доцільно звернути увагу на висновок В.В. Новікова (хоч і зроблений стосовно об'єкту контролю, який, на наш погляд, є предметом такого), що «особливості контрольної діяльності припускають, що суб'єкта контролю у об'єкті контролю цікавить не будь-які, а тільки певні параметри його буття... суб'єкта контролю цікавить не взагалі сам по собі той чи інший об'єкт, не будь-які, а тільки деякі параметри його буття, їх кількісний чи якісний аспект. Інакше кажучи, орієнтуючись на традиційну у межах юриспруденції термінологію, суб'єкт контролю встановлює факти поведінки чи стан об'єктів контролю» [12, с. 115-116]. Це означає, що поняття предмету контролю, керуючись трактуванням об'єкту-предмету контролю у трактуванні В.В. Новікова, повинно включати не тільки аспекти діяльності об'єкту контролю, але і стан такого об'єкту як пара-

метр, який може становити предмет контролю, окрім діяльності, коли об'єктом контролю є певна річ. І це справедливо, оскільки «уся існуюча різноманітність можливих об'єктів контрольної діяльності (природні і штучні, матеріальні і нематеріальні, технічні і соціальні тощо) знаходить свій зовнішній прояв у тому, що охоплюється саме категоріями «поведінка» чи «стан». Останні застосовуються у межах характеристик як об'єктів, що існують у природі, так і об'єктів, що існують у суспільстві, ці категорії доповнюють одна іншу, інколи вони застосовуються як однопорядкові, взаємозамінні. Але саме розрізнення за біологічною ознакою об'єктів як «живих» (істоти) та «неживих» (речі) припускає використання для характеристик їх зовнішніх проявів відповідно понять «поведінка» чи «стан» [12, с. 116].

Отже, стан об'єкту контролю є тим параметром, що його слід враховувати як потенційний окрім діяльності об'єкту контролю, предмет відомчого контролю в ОВС України. Прикладом, відомчий контроль транспортної дисципліни в системі ОВС України включає контроль не тільки діяльності співробітників ОВС України, але стану їх транспортних засобів. Або ж прикладом контролю стану речі може бути контроль стану табельної вогнепальної зброї та боєприпасів до неї.

Виходячи з ієрархічності, залежності, взаємодії і співпорядкованості системи органів внутрішніх справ в Україні, можна стверджувати, що окремі її елементи (структури) можуть виступати в якості суб'єктів управління при здійсненні одних видів контрольної діяльності, і в якості об'єктів – при здійсненні інших. На це звертає увагу В.В. Собченко, зауважуючи, що між суб'єктом і об'єктом управління не існує абсолютних меж: одна і та ж структура організації, колектив, особа і т. ін. можуть бути і суб'єктом, і об'єктом управління. Структура, яка управляє, будучи суб'єктом відносно певного об'єкта, сама, в свою чергу, є об'єктом управління іншим суб'єктом [5, с. 95]. Це означає, що і контрольна діяльність, якщо вона становить одну з основних функцій структури системи ОВС України, може бути предметом внутрішньовідомчого контролю. І в такому разі суб'єкт контрольної діяльності набуде властивостей об'єкту для керуючого суб'єкта, але і одночасно залишиться суб'єктом для керованого. Прикладом, Управління МВС України в конкретній області, очолюване начальником, є підсистемою, що контролює відділи. В свою чергу, відділи, очолювані іншими начальниками, є контролюючою структурою для співробітників таких відділів, їх колективів. З іншого боку, і управління і відділи є контрольованими структурами з боку, прикладом, апарату міністерства, Міністра внутрішніх справ України. Звернемо увагу, що в наведеному прикладі проілюстровані не всі з числа суб'єктно-об'єктно зв'язків означених структур системи ОВС України, а лише окремі з них.

Враховуючи вищевикладене, доходимо висновку, що об'єктами відомчого контролю є ті структури системи, стосовно яких суб'єкти відомчого контролю реалізують завдання такого. При цьому, суб'єктно-об'єктна характеристика є динамічною за рахунок змінюваності характеристик структур системи. Зокрема, суб'єкт відомчого контролю зачасти виступає одночасно і його об'єктом, коли мова іде про різні рівні системи чи різні види відомчої контрольної діяльності.

При розробці і вдосконаленні структури системи ОВС України слід враховувати доцільність безпосередньої підпорядкованості конкретного об'єкта контролю виключно одному суб'єкту контролю при дотриманні правила граничної чисельності таких об'єктів у 5-8 осіб – при неоднорідності виконуваних підлеглими функцій; 10-12 осіб, якщо функції однорідні.

Службова діяльність кожного співробітника будь-

якої з ланок системи ОВС України, починаючи з МВС України і закінчуючи міськ-, рай-, лін- органами внутрішніх справ, являє собою в загальному розумінні предмет внутрішньовідомчого контролю в рамках цієї системи. При цьому і контрольна діяльність, якщо вона становить одну з основних функцій структури системи ОВС України, може бути предметом внутрішньовідом-

чого контролю. І в такому разі суб'єкт контрольної діяльності набуде властивостей об'єкту для керуючого суб'єкта, але і одночасно залишиться суб'єктом контролю для підпорядкованих йому об'єктів. Предметом відомчого контролю в ОВС України може бути і стан об'єкту контролю, коли мова іде про стан конкретної речі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Авер'янов В.Б. Виконавча влада і адміністративне право / За заг. ред. В.Б. Авер'янова. – К.: Видавничий Дім "Ін-Юре", 2002. – 668 с.
2. Мажецкий И.А. Финансово-хозяйственный контроль в управлении экономикой / И.А. Мажецкий. – М.: Финансы, 1979. – 160с.
3. Деякі питання утворення структурних підрозділів внутрішнього аудиту та проведення такого аудиту в міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади, їх територіальних органах та бюджетних установах, які належать до сфери управління міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, Постанова Кабінету Міністрів України від 28 вересня 2011 р. № 1001: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1001-2011-p>
4. Большая советская энциклопедия (БСЭ). - М.: "Советская энциклопедия", изд. 3-е, 1973. – Т. 18. – 632 с.
5. Собченко В.В. Поняття об'єкта і суб'єкта в управлінні соціальним захистом населення / В.В. Собченко // Сучасні проблеми гуманізації та гармонізації управління: Матеріали другої міжнародної міждисциплінарної науково-практичної конференції. – Харків. – 2001., с. 95-96.
6. Государственное управление: основы теории и организации: Учебник. В 2 т. Т. 2 / Под ред. В.А. Козбаненко. – Изд. 2-е, с изм. и доп. - М: «Статут», 2002. - 592 с.
7. Верховна Рада України, Закон України «Про Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України» від 22.02.2006 № 3460-IV: [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3460-15>.
8. Файоль А. Учение об управлении / А. Файоль // В зб. Научная организация труда и управления под общей редакцией А.Н.Щербаня. – [перев. с англ.]. – М.: Экономика, 1965. – 496 с.
9. Яковлев Г.С. Аппарат управления: принципы организации. – М.: Юрид. лит, 1974. – 195с.
10. Скібіцька Л.І., Скібіцький О.М. Менеджмент. Навчальний посібник / Л.І. Скібіцька, О.М. Скібіцький. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 416 с.
11. Захарченко І.В. Основні напрями удосконалення діяльності органів внутрішніх справ / І.В. Захарченко, В.В. Зуй // у зб. Актуальні проблеми сучасної науки і правоохоронної діяльності: Матеріали ІХ науково-практичної конференції курсантів ат слухачів. – Національний університет внутрішніх справ: Харків. – 2002. – 272 с., с.135.
12. Новіков В. В. Внутрішній контроль як засіб забезпечення законності і дисципліни в органах внутрішніх справ : дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / В.В. Новіков. – Харківський національний ун-т внутрішніх справ. — Х., 2006. — 201арк. — Бібліогр.: арк. 179-200.
13. Полешко С.А. Культура керівника органів внутрішніх справ / С.А. Полешко, О.К. Безсмертний // Актуальні проблеми сучасної науки і правоохоронної діяльності: Матеріали ІХ науково-практичної конференції курсантів ат слухачів. – Національний університет внутрішніх справ: Харків. – 2002. – 272 с., с. 138-139.
14. Положення про Управління фінансової інспекції Міністерства внутрішніх справ України, затверджене Наказом МВС від 24.05.2011 № 231: [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://document.ua/pro-zatverdzhennja-polozhennja-pro-upravlinnja-finansovoyi-i-doc74162.html>
15. Соловьев Г.А. Вопросы повышения эффективности контрольно-ревизионной работы в условиях совершенствования управления народным хозяйством: Автореф. дисс... канд. экон. Наук / Г.А. Соловьев. – М., 1977 - 18с.